

Цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

УДК 347.91/.95+347.921:004

Дрогозюк Крістіна Борисівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Drogoziuk Kristina

*PhD of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Civil,
Notarial and Enforcement Process
National University "Odesa Law Academy"
ORCID: 0000-0001-9254-9575*

**ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ:
БАЛАНС МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ ТА ГАРАНТІЯМИ ПРАВ
ЛЮДИНИ**

**DIGITAL TECHNOLOGIES IN CIVIL PROCEEDINGS: BALANCING
EFFICIENCY AND HUMAN RIGHTS GUARANTEES**

***Анотація.** Вступ. У сучасному світі цифровізація є одним із ключових чинників модернізації державних інституцій, зокрема судової влади. В Україні цей процес особливо актуальний у сфері цивільного судочинства, де забезпечення ефективності, прозорості та доступності правосуддя безпосередньо пов'язане з реалізацією фундаментального права на справедливий суд. Запровадження електронного документообігу, онлайн-платформ та інструментів дистанційної участі у процесі створює нові можливості, водночас породжуючи низку викликів — від технічних збоїв і*

цифрової нерівності до проблем кібербезпеки та захисту персональних даних.

Мета. Дослідження має на меті проаналізувати роль цифрових технологій у цивільному судочинстві України, оцінити позитивні ефекти та ризики цифровізації, а також визначити перспективи розвитку системи «Електронний суд» і можливостей застосування штучного інтелекту.

Матеріали. У роботі використано нормативні акти України, міжнародно-правові документи, аналітичні матеріали, наукові публікації вітчизняних дослідників, а також приклади зарубіжного досвіду цифровізації правосуддя.

Методи. Застосовано комплексний підхід, що включає формально-правовий, порівняльно-правовий та системний аналіз, а також елементи прогностичного методу для визначення можливих напрямів подальшого розвитку цифровізації.

Результати. У статті встановлено, що цифровізація цивільного судочинства сприяє прискоренню розгляду справ, зменшенню корупційних ризиків і підвищенню прозорості діяльності судів. Водночас виявлено проблеми, пов'язані з нерівним доступом громадян до цифрових технологій, недосконалістю законодавчого регулювання та ризиками використання штучного інтелекту. Підкреслено, що впровадження інновацій має здійснюватися поетапно із забезпеченням балансу між технічною ефективністю та гарантіями справедливого суду.

Перспективи. Подальший розвиток цифрового правосуддя в Україні потребує удосконалення законодавства щодо електронного документообігу та електронних доказів, зміцнення кіберзахисту, мінімізації цифрової нерівності та гармонізації з європейськими стандартами. Особливе значення матиме контрольоване впровадження технологій штучного інтелекту, що може стати інструментом

оптимізації процесів, за умови забезпечення прозорості та дотримання прав людини.

Ключові слова: цивільне судочинство, електронне судочинство, цифрові технології, доступ до правосуддя.

Summary. *Introduction. In the modern world, digitalization is one of the key factors in the modernization of state institutions, in particular the judiciary. In Ukraine, this process is especially relevant in the field of civil justice, where ensuring the efficiency, transparency and accessibility of justice is directly related to the implementation of the fundamental right to a fair trial. The introduction of electronic document management, online platforms and tools for remote participation in the process creates new opportunities, while at the same time generating a number of challenges - from technical failures and digital inequality to cybersecurity and personal data protection problems.*

Purpose. The research aims to analyze the role of digital technologies in civil justice in Ukraine, assess the positive effects and risks of digitalization, and determine the prospects for the development of the "Electronic Court" system and the possibilities of applying artificial intelligence.

Materials. The work uses regulatory acts of Ukraine, international legal documents, analytical materials, scientific publications by domestic researchers, as well as examples of foreign experience in the digitalization of justice.

Methods. A comprehensive approach was applied, including formal-legal, comparative-legal and systemic analysis, as well as elements of the predictive method to identify possible directions for further development of digitalization.

Results The article established that the digitalization of civil justice contributes to speeding up the consideration of cases, reducing corruption risks, and increasing the transparency of court activities. At the same time, problems associated with unequal access of citizens to digital technologies, imperfect legislative regulation and risks of using artificial intelligence were identified. It

was emphasized that the introduction of innovations should be carried out in stages, ensuring a balance between technical efficiency and guarantees of a fair trial.

Prospects. Further development of digital justice in Ukraine requires improving legislation on electronic document flow and electronic evidence, strengthening cyber protection, minimizing digital inequality and harmonization with European standards. Of particular importance will be the controlled introduction of artificial intelligence technologies, which can become a tool for optimizing processes, provided that transparency and respect for human rights are ensured.

Keywords: *civil justice, e-justice, digital technologies, access to justice.*

Постановка проблеми. У сучасному світі цифровізація стає ключовим фактором модернізації державних інституцій та правової системи. Судова система України також активно інтегрує новітні тенденції електронного урядування, зокрема, з метою забезпечення ефективного та прозорого розгляду справ, зменшення бюрократичних бар'єрів і підвищення доступності правосуддя. Особливо актуальним цей процес стає у сфері цивільного судочинства, де правові спори стосуються приватних інтересів громадян та юридичних осіб, а забезпечення рівного доступу до суду є гарантією дотримання фундаментальних прав людини.

Впровадження електронних платформ, онлайн-подачі документів та електронного документообігу дозволяє підвищити швидкість розгляду справ і створює прозоріші умови для учасників процесу. Проте разом із ефективністю виникає ряд викликів: цифрова нерівність, загроза захисту персональних даних, а також потенційне порушення процесуальних гарантій. Водночас цифровізація судочинства не позбавлена проблем. Виклики, пов'язані з технічними збоями, відсутністю стабільного інтернет-з'єднання у віддалених регіонах, загрозами кібербезпеки та нерівністю у

володінні цифровими навичками, породжують питання щодо дотримання основоположних прав людини. Тому перед українською судовою системою стоїть завдання знайти оптимальний баланс між інноваціями та правами людини. Насамперед йдеться про право на справедливий суд, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Мета цієї статті полягає у дослідженні ролі цифрових технологій у цивільному судочинстві України, виявленні позитивних аспектів та ризиків цифровізації, а також аналізі впровадження системи «Електронний суд» як інструменту підвищення ефективності судового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висока актуальність обраної теми підтверджується численними науковими напрацюваннями, де вона розглядається в різних площинах. Зокрема, вагомий внесок у дослідження проблематики цифровізації судової системи здійснили наступні вітчизняні науковці: Н.Ю. Голубєва, С.В. Дяченко, О.М. Перунова, В.С. Савчук, Д.М. Моїсеєнко, А.Ю. Каламайко, Р.В. Карпоєва, Р.О. Кабальський, Б.П. Ратушна, С.А. Чванкін, А.І. Чорна та ін. Однак стрімке впровадження інноваційних технологій у правовій та судовій діяльності супроводжується низкою викликів: недосконалістю законодавчого регулювання, складністю їх інтеграції у практику та неоднозначністю правозастосування. Таким чином, дослідження ролі цифрових технологій у цивільному судочинстві України вимагає комплексного підходу, що враховує як їхні переваги у сфері ефективності та доступності правосуддя, так і ризики для реалізації фундаментальних прав і свобод.

Виклад основного матеріалу. Цифрові технології проникають у всі сфери правової діяльності: від автоматизації типових юридичних послуг і розвитку онлайн-сервісів до запровадження електронного правосуддя, «цифровізації» державних послуг та навіть моделювання юридичних рішень із використанням штучного інтелекту [1, с. 3].

В Україні процес цифровізації розпочався з ухвалення Стратегії розвитку судової системи (2014 р.), де одним із пріоритетів визначено створення «електронного суду». Ключову роль у цьому відіграє Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), до складу якої входять підсистеми «Електронний кабінет», «Електронний суд» і відеоконференцзв'язок. Вони забезпечують онлайн-подання документів, повідомлення учасників, доступ до матеріалів справи та дистанційну участь у засіданнях. Термін «Електронний суд» уперше був закріплений наказом ДСА України від 22 грудня 2018 року № 628, а подальші напрями розвитку визначені Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки.

Збройна агресія росії ще більше актуалізувала потребу у цифрових механізмах. Найбільш поширеними стали відеоконференції (у тому числі через Zoom та MS Teams), використання «Електронного кабінету» та сервісу «Дія.Підпис» для ідентифікації.

У 2025 році в Україні представлено нову Концепцію розвитку Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС), яка визначає стратегічні напрями цифрової трансформації правосуддя. Згідно з документом, передбачається поетапне впровадження технологій штучного інтелекту, зокрема для автоматизованого розподілу судових справ, підготовки проєктів процесуальних документів, аналізу судової практики та забезпечення екстериторіального розгляду. Важливим нововведенням стане інтеграція ЄСІКС із додатком «Дія», системою нотаріату та іншими державними реєстрами, що має сприяти підвищенню доступності правосуддя та зменшенню адміністративних бар'єрів. Архітектура системи ґрунтуватиметься на відкритих стандартах, що дозволить забезпечити її сумісність, масштабованість та прозорість функціонування. У перспективі така модернізація здатна істотно вплинути на ефективність судового

процесу, водночас актуалізуючи питання належного балансу між технічною інноваційністю та дотриманням фундаментальних прав людини [2].

Використання цифрових технологій у цивільному судочинстві часто описується поняттями «електронне правосуддя», «цифровізація правосуддя», «діджиталізація правосуддя» тощо. Ці категорії поступово закріпилися у науковому дискурсі й нормативних актах, однак їх зміст та співвідношення залишаються предметом наукових дискусій.

Частина дослідників пропонує їх розмежовувати: цифровізація трактується як процес переведення інформації в цифрову форму, тоді як діджиталізація охоплює ширші процеси — модернізацію програмного забезпечення, розвиток онлайн-сервісів і платформ, що забезпечують функціонування судової системи на якісно новому рівні [3, с. 57]. Натомість інші автори вважають ці терміни синонімами, посилаючись на англomовне походження «digitalization», яке перекладається як «цифровізація». Водночас такий підхід піддається критиці через спрощеність та ігнорування відмінностей між зазначеними категоріями у сфері правових трансформацій [4, с. 39].

Різноманітність простежується і в правотворчій практиці. Так, у законодавчих актах закріплено поняття «цифровізація» (зокрема, у Законі України «Про Національну програму інформатизації» від 01.12.2022 № 2807-IX), визначене як процес упровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Водночас у документах органів виконавчої влади частіше використовується термін «діджиталізація» (наприклад, у розпорядженні КМУ від 18.02.2025 № 131-р), хоча його змістового визначення не подано [4, с. 39]. Це свідчить про відсутність єдиного підходу та необхідність чіткого нормативного закріплення термінології у сфері цифрової трансформації правосуддя.

У вітчизняній теорії та практиці також проводиться розмежування між поняттями «електронне забезпечення правосуддя» та «електронне

правосуддя». В.С. Савчук зазначає, що електронне забезпечення полягає у використанні ІКТ як допоміжного інструмента (електронне подання документів, дистанційна участь через веб-конференції, електронні повідомлення), не змінюючи сутності процесу. Електронне ж правосуддя означає якісно інший рівень – цифрову трансформацію діяльності судів, яка може включати навіть застосування штучного інтелекту для аналізу доказів та ухвалення рішень [5, с. 171].

У зарубіжній практиці глибина цифровізації варіюється від використання ІКТ для спрощення процесуального провадження до делегування технологіям штучного інтелекту окремих елементів прийняття рішень. У праві ЄС, хоча відсутнє чітке визначення термінів «цифровізація» чи «діджиталізація», активно застосовуються поняття «цифрова трансформація» (*digital transformation*), що вживається у стратегічних документах, зокрема «Цифровому компасі 2030» та Акті про цифрові ринки [6, с. 71].

На нашу думку, «цифровізацію правосуддя» доцільно визначати як комплексний процес упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність судових органів з метою підвищення ефективності, доступності та прозорості судочинства. Таке розуміння включає автоматизацію окремих процесуальних дій, використання електронного документообігу, забезпечення можливості дистанційної участі учасників процесу, а також застосування електронних доказів.

Таким чином, сучасні напрями цифровізації цивільного судочинства охоплюють широкий спектр інновацій: подання процесуальних документів в електронній формі, формування електронної справи, контроль процесуальних строків, забезпечення дистанційного доступу учасників до матеріалів провадження, електронні повідомлення, використання систем відеоконференцій, аудіо- та відеофіксацію судових засідань, автоматизацію

окремих процесуальних дій, а також застосування алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування результатів справ.

Водночас цифровізація судочинства зумовлена не лише внутрішніми потребами правової системи, а й ширшими соціально-економічними трансформаціями, серед яких особливе значення має дематеріалізація цивільного обороту. Поширення електронних договорів і цифрових форм комунікації у сфері приватноправових відносин сприяло формуванню нових процесуальних інститутів, зокрема інституту електронних доказів, та їх подальшому нормативному закріпленню в процесуальному законодавстві. З огляду на активне використання електронних засобів комунікації у повсякденному житті, професійній діяльності та комерційному обороті, потреба в традиційних письмових формах домовленостей із власноручним підписом поступово втрачає своє домінуюче значення. У цьому контексті законодавче врегулювання електронних доказів видається логічним і необхідним кроком для забезпечення принципу справедливого суду та реалізації права громадян на ефективний захист.

Подальший етап цифровізації безпосередньо пов'язаний із прийняттям Закону України № 3424-IX, яким внесено зміни до Цивільного процесуального кодексу, зокрема до ст. 14. Ними встановлено обов'язок для адвокатів, нотаріусів, виконавців, арбітражних керуючих, органів державної влади, місцевого самоврядування та юридичних осіб реєструвати електронні кабінети в ЄСІТС. Для фізичних осіб реєстрація залишилася добровільною, що створює певний дисбаланс, адже саме вони найчастіше виступають основними учасниками цивільних спорів. Відтепер усі документи у справах, де сторони мають зареєстрований кабінет, суд надсилає виключно в електронній формі, хоча зберігається можливість отримати паперову копію на вимогу. У випадках знеструмлення або технічних збоїв передбачено резервний механізм – вручення документів у паперовій формі[1, с. 4].

Такі зміни до ЦПК покликані забезпечити гнучкість і надійність комунікації між судом і учасниками процесу, а також спростити та прискорити вручення процесуальних документів, мінімізуючи ризики, пов'язані з воєнним станом та технічними обмеженнями.

Окрім того, під час дослідження відповідної теми неможливо оминати питання застосування штучного інтелекту (ШІ) у сфері правосуддя, яке залишається предметом дискусій і поки що має переважно теоретичний характер. Як зазначає суддя Верховного Суду Ян Берназюк, український Верховний Суд позиціонує себе як суд високих технологій і розглядає можливість використання ШІ для забезпечення єдності практики. Водночас фактичного досвіду імплементації алгоритмів у національне судочинство немає, на відміну від зарубіжних країн [7].

У Китаї цифровізація судової системи відбувалася поетапно: від упорядкування даних і автоматизованої підготовки матеріалів до створення «розумних судів», де ШІ аналізує докази, прогнозує рішення та супроводжує онлайн-процеси (Chen & Li, 2020; Zou, 2020). Судові зали оснащені роботизованими помічниками та системами розпізнавання мови, що фіксують засідання у реальному часі [4, с. 41].

У Бразилії Верховний федеральний суд застосовує систему VICTOR, яка скорочує первинний аналіз справ із 30 хвилин до 5 секунд, а Вищий суд правосуддя — систему SOKRAT, що групує справи за аналогією з попередньою практикою (Ferari & Becker, 2020) [4, с. 41]. Сінгапур ще з 1990-х років поступово перевів документообіг у повністю електронний формат, зробивши подання документів виключно онлайн обов'язковим з 2000 року. У США цифровізація почалася з 1970-х і привела до появи систем PACER та законодавчих механізмів відкритого доступу до судових документів. Канадська модель, реалізована як державно-приватне партнерство, передбачає можливість вибору між традиційним та

електронним провадженням, а також забезпечує відкритий доступ до рішень через платформу CanLII [8, с. 121].

Зарубіжний досвід демонструє перспективність застосування ШІ у первинному аналізі справ, обробці процесуальних документів, визначенні юрисдикції та прогнозуванні результатів проваджень. Він дозволяє скоротити навантаження на суддів і забезпечити єдність практики. Водночас такі технології супроводжуються серйозними ризиками, зокрема, в сфері кібербезпеки.

Серед інших ключових викликів — відсутність морального та емоційного компонентів, що може призвести до «формально законних, але несправедливих» рішень; «ефект чорного ящика», коли алгоритм не пояснює логіку ухвалення рішення; упередженість даних, яка відтворює наявні соціальні чи правові викривлення; технічні збої та питання відповідальності. Окрім того невизначено хто має нести юридичну відповідальність за помилкове або неправомірне рішення ШІ: розробник алгоритму, адміністратор системи чи суд [4, с. 41- 42].

Таким чином, упровадження штучного інтелекту в цивільне судочинство потребує етапності, комплексного законодавчого регулювання та чітких механізмів контролю. Важливо передбачити процедури оскарження алгоритмічних рішень, визначити відповідальних суб'єктів та забезпечити прозорість роботи систем. Лише за таких умов ШІ може стати інструментом підвищення ефективності правосуддя, не порушуючи його справедливості.

Висновки та наукові пропозиції. Використання цифрових технологій відкриває нові можливості для розвитку цивільного судочинства в Україні, сприяючи підвищенню ефективності розгляду справ, зручності для учасників процесу та зменшенню корупційних ризиків. Водночас цифрові технології посилюють прозорість і підзвітність судових органів, що є ключовим чинником формування довіри суспільства до правосуддя.

Разом із тим упровадження інновацій супроводжується низкою викликів: цифровою нерівністю серед населення, ризиками для інформаційної безпеки та конфіденційності даних, а також потребою адаптації традиційних процесуальних гарантій до електронного середовища. За відсутності належного врегулювання ці чинники можуть перетворитися на бар'єри доступу до правосуддя та поставити під сумнів легітимність судових рішень.

Незважаючи на очевидні переваги електронного правосуддя — його зручність, прозорість і доступність — у практичному вимірі громадяни стикаються з низкою проблем. Серед них: технічні збої, складнощі з використанням електронного підпису, низький рівень цифрової грамотності, питання кібербезпеки та баланс між паперовим і електронним документообігом. В умовах воєнного стану додатковими перешкодами стають перебої з електропостачанням та роботою серверів, що нерідко обмежує доступ до правосуддя та суперечить принципу юридичної визначеності.

Особливе значення у цьому контексті має подальший розвиток системи «Електронний суд», яка здатна стати ключовим інструментом цифрової трансформації правосуддя. Для цього необхідно:

- удосконалити правове регулювання електронного документообігу та процедур автентифікації;
- встановити чіткі стандарти оцінки електронних доказів;
- забезпечити альтернативні способи вручення процесуальних документів (зокрема у разі технічних збоїв чи надзвичайних обставин);
- посилити захист персональних даних та кіберстійкість судової інфраструктури.

Окрім того, запровадження нової Концепції ЄСІКС (2025 р.) із використанням технологій штучного інтелекту та інтеграцією з державними сервісами («Дія», нотаріат, реєстри) відкриває перспективи підвищення ефективності й доступності правосуддя. Водночас це потребує чіткого нормативного врегулювання й гарантування дотримання прав людини в умовах цифрової трансформації судочинства.

Окремим завданням є мінімізація цифрової нерівності. Це потребує реалізації державних програм з розвитку інтернет-інфраструктури, підвищення рівня цифрової грамотності населення та спрощення доступу до електронних сервісів для вразливих соціальних груп.

З огляду на євроінтеграційний курс України, перспективним напрямом є гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами цифрового правосуддя. Це забезпечить сумісність правових механізмів і сприятиме інтеграції України у спільний правовий простір ЄС.

Отже, подальший розвиток цифрового цивільного судочинства має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує технічну ефективність, належний захист прав учасників процесу та демократичні принципи відкритості й прозорості. Лише за умови дотримання цього балансу електронне правосуддя може стати реальним механізмом модернізації правової системи та дієвим інструментом зміцнення довіри громадян до судової влади.

Література

1. Ратушна Б.П. Елементи цифровізації в цивільному судочинстві України. *Академічні візії*. 2024. Т. 27. С. 1–5. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/837/763> (дата звернення: 29.08.2025).
2. ДСА затвердила концепцію ЄСІКС – у правосудді планують використати штучний інтелект. *Судова влада України*. 05.05.2025. URL:

https://sud.ua/uk/news/publication/329958-gsa-utverdila-kontseptsiiyu-esiks-v-pravosudii-planiruyut-ispolzovat-iskusstvennyy-intellekt#google_vignette (дата звернення: 29.08.2025).

3. Манько, Д. Г. Цифровізація та цифрове середовище: щодо співвідношення понять. У Д. Г. Манька, Я. О. Тицької та А. О. Згами (Уклад.), *Цифровий розвиток України: проблеми та перспективи* (матеріали доповідей учасників круглого столу, м. Одеса, 22 березня 2024 р.) Міжнародний гуманітарний університет, Фенікс. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91274484-f67f-416b-bebe542d51d328ab/content>

4. Мелянчук М. Цифровізація цивільного судочинства: новели та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2025. 129(1). С. 38-44. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-7>

5. Савчук В.С. Цифровізація цивільного судочинства: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 171-174.

6. Карпосєв Р.В., Моїсеєнко Д.М. Діджиталізація цивільного судочинства в Україні. *Jurisprudence. «Colloquium-journal»*. 2023. № 30. С. 71-75.

7. Берназюк Я. Ера III й роль верховних судів у цифровій трансформації правосуддя. *Юридична Газета*. 25.05.2025. № 4 (792). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/era-shi-y-rol-verhovnih-sudiv-u-cifroviy-transformaciyi-pravosuddya.html> (дата звернення: 29.08.2025).

8. Кабальський Р.О. Цифровізація цивільного судочинства в умовах правового режиму воєнного стану як засіб реалізації принципу доступу до правосуддя. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. Т. о 128. С. 117–123.

References

1. Ratushna, B. P. (2024). Elementy tsyfrovizatsii v tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy. *Akademichni vizii*, 27, 1–5. <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/837/763>
2. Sudova vlada Ukrainy. (2025, May 5). DSA zatverdyla kontseptsiiu YeSIKS – u pravosuddi planuiut vykorystaty shtuchnyi intelekt. *Sudova vlada Ukrainy*. https://sud.ua/uk/news/publication/329958-gsa-utverdila-kontseptsiiu-esiks-v-pravosudii-planiruyut-ispolzovat-iskusstvennyy-intellekt#google_vignette
3. Manko, D. H. (2024). Tsyfrovizatsiia ta tsyfrove seredovyshe: shchodo spivvidnoshennia poniat. Y D. H. Manko, Ya. O. Tytska, & A. O. Zghama (Уклад.), *Tsyfrovyi rozvytok Ukrainy: problemy ta perspektyvy* (materialy dopovidei uchasnykiv kruhloho stolu, m. Odesa, 22 bereznia 2024 r.). Mizhnarodnyi humanitarnyi universytet, Feniks. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91274484-f67f-416b-bebe-542d51d328ab/content>
4. Melianchuk, M. (2025). Tsyfrovizatsiia tsyvilnoho sudochynstva: novelty ta perspektyvy. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*, 129(1), 38–44. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-7>
5. Savchuk, V. S. (2024). Tsyfrovizatsiia tsyvilnoho sudochynstva: perevahy ta nedoliky. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*, (3), 171–174.
6. Karpoiev, R. V., & Moiseienko, D. M. (2023). Didzhytalizatsiia tsyvilnoho sudochynstva v Ukraini. *Jurisprudence. "Colloquium-journal"*, (30), 71–75.
7. Bernaziuk, Ya. (2025, May 25). Era ShI y rol verkhovnykh sudiv u tsyfrovii transformatsii pravosuddia. *Yurydychna Hazeta*. <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/era-shi-y-rol-verhovnih-sudiv-u-cifroviy-transformaciyi-pravosuddya.html>

8. Kabalskyi, R. O. (2024). Tsyfrovizatsiia tsyvilnoho sudochynstva v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu yak zasib realizatsii pryntsypu dostupu do pravosuddia. *The Journal of Eastern European Law*, 128, 117–123.